

TDK Híradó

2005. december

*Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-
és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és
Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörének
folyóirata*

*A Balassagyarmati Fegyház és Börtön
rövid története*

*Egy kis pénztörténet – avagy miért éppen
forint?*

Teleki Pál élete és kora (2.rész)

*A bíróságok működése a szocialista
diktatúra idején*

Börtönlátogatás a Kozma utcában

A reklámplakát kezdetei

El kell mesélni mindent mindenkinek

Kedves Olvasók!

A decemberi, a 2005. év utolsó kiadványát tartják a kezükben. Számunkra is hamarosan itt a vizsgaidőszak, így ebben a számban kevesebb tudományos írást és több kultúr-cikket találhatnak. Mi így szeretnénk örömet nyújtani Önöknek az olvasással az ünnepekre.

Mohácsi Barbara készülő szakdolgozatának témájába enged betekinteni a Balassagyarmati Fegyház- és Börtön történetéről szóló cikkében, és érdekességeket tudhatnak meg a forint múltjáról, jelenéről. Folytatjuk Teleki Pál élettörténetéről szóló cikksorozatunkat és két beszámolót is olvashatnak a TDK november végi- december elejei programjairól.

Nagy öröömre a kultúra rovatban ismét egy novellát, Nemes Iringó újabb írását közölhetem, míg a film-ismertetőkhöz a leendő idejük kihasználásának egyik módjára teszek javaslatot. Rövid összefoglalót olvashatnak továbbá a Nemzeti Múzeumban megtekinthető reklámplakát-kiállításról.

A vizsgaidőszakban nem jelentkezünk, így legközelebb a tavaszi szemeszterben jelenik majd meg a TDK Híradó. Azonban addig is sok szeretettel várjuk véleményüket, észrevételeiket és esetleg írásukat a tdkhirado@freemail.hu címre.

Az újság összes munkatársa nevében szeretnék sikeres vizsgákat, kellemes ünnepeket és boldog új évet kívánni Önöknek!

*Beke-Martos Judit
főszerkesztő*

Régen és ma – A Balassagyarmati Fegyház és Börtön rövid bemutatása

Írta: Mohácsi Barbara

Balassagyarmat az ország északi határán, közvetlenül az Ipoly folyó partján fekszik, a Nógrádi medence közepén. Régen Gyarmat volt a város neve, amelyet a honfoglaló törzsről kapott. Kedvező fekvése miatt már az őskorban lakott hely volt. Királyi vár helyezkedett el itt, amelyből mára már csak elszórt kövek maradtak fenn. 1244-ben IV. Béla király is itt tartózkodott kíséretével. A középkorban a Balassák uralták a környező vidékkel együtt. A mezőváros fokozatosan fejlődött, később politikai szerepre is szert tett, nádori közgyűlések színhelye volt. A város fejlődéséhez a huszita háborúk is hozzájárultak. A háborúk idején a környék urai behúzódtak Gyarmat területére, és hatalmas kúriákat emeltek. Ez jelentősen hozzájárult a térség ipari, kereskedelmi, kulturális fellendüléséhez. 1790-től 1953 volt Nógrád megye székhelye. 1953-ban a város az erőszakos iparosítás áldozatává vált, és ekkor a megyeszékhelyet Salgótarjánba költöztették. Az első világháborút követően a lakosság civil társadalmi összefogásával mentette meg a várost a cseh megszállás elől. Ennek tiszteletére kapta a város a „Civitas Fortissima” elnevezést, amelyet azóta is minden évben megünnepelnek.

Amikor a város az ipari, kereskedelmi, kulturális fejlődésnek köszönhetően „értelmiségi” rangú várossá nőtte ki magát, ennek jegyében épültek olyan épületek, mint például a megyeháza, a zárda, a régi városháza és a börtön. A Balassagyarmati Fegyház és Börtön az ország egyik olyan legrégebbi börtönépülete, amely eredetileg is erre a célra épült 1842-45 között. Az épület a volt Vármegyeháza „U” alakú épületének tengelyében áll, azzal egy építészeti együttest alkot, amely

építészeti és történelmi is a megye egyik legjelentősebb építménye. Az épület kör alakú, a négy főtengely irányában tagolt. A vízszintes tagolást a folyosóablakok adják. A börtönépítészetben formailag teljesen új megoldást jelentett a kör alakú, hatszintes, panoptikum rendszerű börtön terve. Ez a megoldás a mai napig egyedülálló, Európában csak Hollandiában található egy hasonló felépítésű börtön.

Az intézet alapfeladatát jelenti az előzetes letartóztatás, a felnőtt korú férfi elítéltek fegyház illetve börtön fokozatú szabadságvesztésének végrehajtása, továbbá az elzárással, más fontos okból elhelyezett elítéltek szabadságvesztésével összefüggő büntetésvégrehajtási feladatainak ellátása. Ebből is kitűnik, hogy az intézet egyrészt országos letöltőház, másrészt előzetes ház, ahol főként az előzetes letartóztatások végrehajtására kerül sor. Az intézet fokozata börtön-fegyház, amely azt jelenti, hogy a súlyosabb büntetésre ítélt fogvatartottakat helyezik el itt, a mai napokban a jogerős szabadságvesztést töltők átlag büntetési ideje hat és fél, hét év. Csak összehasonlításképpen az országos átlag jelenleg négy év körül alakul. Az intézetben életfogytiglani szabadság-vesztésre ítélték is vannak.

Az intézet területén működik az Ipoly Cipőgyár Kft., amely a fogvatartottak munkáltatását látja el. Fő tevékenysége a munkavédelmi lábbelik gyártása, de készülnek itt cipők a honvédség számára is. Az a vállalat a jelenleg működő büntetésvégrehajtási vállalatok közül az egyik legjobban működő kft, amely 2004-ig minden évben folyamatosan nyereséget realizált.

Hallatlan jelentőségű az a tény, hogy a vállalat az intézetben elhelyezett fogvatartottak számára munkalehetőséget tud biztosítani. Azonban ez a vállalat is küszködik a büntetésvégrehajtás egészét érintő pénzügyi nehézségekkel. Mindezt fokozzák a gazdasági körülmények is. Az Ipoly Cipőgyár Kft. rendszeresen exportált ipari és mindennapi használatra cipőket Németországba. A kínai és indiai cipőipar megjelenése miatt az export mennyisége jelentősen lecsökkent az utóbbi években. A társaságok állami megrendelésekhez csak a közbeszerzés szabályainak betartásával juthatnak, speciális, csak a börtönökben végezhető állami feladat nincs.

A nehézségek ellenére az intézet mindent megtesz azért, hogy egyrészt megfeleljen a nemzetközi, európai uniós elvárásoknak, másrészt hogy valóban végre tudják hajtani a büntetésvégrehajtás fő feladatát, az elítéltek visszavezetését a társadalomba. Fontos leszögezni, hogy a büntetésvégrehajtás nem foglalkozik a bűnnel, hanem az emberrel. A bűn a börtön falain kívül marad. Ennek elősegítésére szerveznek különböző programokat. Az intézetben 1959 óta folyamatosan működik

általános iskolai oktatás. Szerveznek emellett szakmunkás képzést és más olyan képzéseket, amelyeket a szabad életben is hasznosíthatnak. Az egyik legsikeresebb ilyen manapság a szociális munkás. Emellett lehetőség van számítógépes tanfolyam elvégzésére, könyvtárlátogatásra, sportfoglalkozásra, nyelvi, zenei szakkörök való részvételre, egyházi rendezvények látogatására.

Az átlagemberek ezt látva szinte felháborodnak, hogy ez már nem is börtön, hanem szabadidőközpont, ha ennyi mindenre van lehetőség. Azonban nem szabad elfelejteni, hogy mindezek a programok mellett ott van a bezártság, súlyos elkövetők esetén egész napra. Ha a középkori büntetésfelfogást követnénk, és eleget tennénk a társadalom bosszúszomjas igényeinek, az nem felelne meg még jóindulattal sem a jogállami követelményeknek. A Balassagyarmati intézet a lehetőségeihez képest, hihetetlen mértékű lelkesedéssel végzi a feladatát, amely például szolgálhat a magyar intézetek számára.

Egy kis pénztörténet – avagy miért éppen forint?

Írta: Bathó Gábor

Az első magyar *forint*okat Károly Róbert verette 1325-ben, és 1946. augusztus 1-je óta van szerencsénk ismét *forinttal* fizetni Magyarországon. A *forint* elnevezés eredete közismert: Firenze nevéből jön, ugyanis Károly Róbert firenzei mintára készítette első érméinket. Ezért figyelhető meg az a jelenség, hogy a *forint* szóra a legtöbb nyelven más elnevezést használnak (*fiorino*, *florin*).

A *forint* mint fizetőeszköz jelenléte a magyar pénzügyi életben 1892-ig szinte töretlen volt, ám az 1892. évi XVII. és XVIII. törvénycikkkel az Osztrák-Magyar Monarchia megteremtette, és az 1899. évi XXXVI. törvénycikkkel bevezette a *korona* pénzrendszert. A korábbi rendszer igen kaotikus volt, tekintve, hogy nem csak többféle pénznem volt forgalomban az országban, de azokat éppenséggel Ausztriában és Magyarországon más-más értékeken számították. Egy teljesen független pénzrendszert (különösen a német márkától és a francia franktól független) akartak létrehozni, amely igen stabilnak bizonyult az aranyalapra való áttérés miatt.

Persze egy pénzrendszer sem lehetett volna elég biztos ahhoz, hogy túlélhesse mind a I. világháborút, mind pedig a trianoni katasztrófát. A *pengő* pénzrendszert az 1925. évi XXXV. törvénycikk vezette be, 1927. január 1-jei hatállyal. A Magyar Nemzeti Bank már 1926. augusztus 25-től kezdve az 1000 *koronás* és az ennél nagyobb címletű államjegyek egy részét, a törvényben meghatározott értékarányuk megfelelően (12500 *korona*=1 *pengő*) *pengő*értékre átbélyegezve hozta forgalomba. Magyarország első önálló, saját, Ausztriától független pénzrendszere a *pengő* volt. Az új pénznem elnevezését hosszas viták előzték meg. Különböző hivatott és nem hivatott fórumok többféle pénztörténeti vagy hazafias hangzású elnevezést ajánlottak az illetékeseknek a bevezetendő új pénzegység számára. Ennek egyik bizonyítéka az 1000 *máriás* címletű bankjegytervezet is. Az új pénzegység nevéként a Budapesti Filológiai

Társaság a *turul* elnevezést ajánlotta, de felmerült még ezeken kívül már ekkor a *forint* elnevezés is, és a váltópénz nevéként a *garas*. A Magyar Numizmatikai Társulat az 1925. május 14-i és június 18-i választmányi ülésén memorandumot szerkesztett a pénzügyminiszterhez, amelyben azt javasolta, hogy a bevezetendő új pénznemet *pengő*nek nevezzék. Indoklasként rámutatott arra, hogy ez az elnevezés akkor már nemcsak több mint egy évszázada kialakult a köznyelvben, hanem átvette a hivatalos nyelv is. A memorandum Bajcsy-Zsilinszky Endre nemzetgyűlési képviselő juttatta el Bud János pénzügyminiszterhez, eldöntve ezzel az új pénznem elnevezése körül folyó vitákat.

Hasonló vitákra került sor 1946-ban is, mielőtt a 9.000/1946. ME sz. rendelet a *forint*ot vezette volna be a *pengő* helyére. A polémia tárgyi bizonyítéka az a Horváth Endre által készített bankjegytervezet, melyen a pénznem elnevezése *tallér* volt. Ezt a dollárhoz hasonló hangzása miatt vetették el. A pénzverde már 1945 novemberében megbízást kapott az új pénzrendszer pénzsorozatainak megtervezésére, *forint* vagy *máriás* elnevezéssel. Reményi József és Iván István a pénzverde éremművészei rajzban nyújtották be tervezeteiket, melyek alapján a pénzverés 1946 januárjában meg is kezdődött.

A *forint* eddigi fennállása alatt több mint 2300%-os inflálódáson esett át, és túlélte a forradalmat, és a rendszerváltást is. Jövőre lesz hatvan éves, és ha eléri a nyugdíjkorhatárt, valószínűleg végleg megválnak tőle. Addig is becsüljük meg!

...Teleki Pál élete és kora...

Írta: Képesy Imre

Az elmúlt alkalommal Teleki lemondásánál, első miniszterelnöksége végén hagytuk abba. Még mielőtt folytatnám, fontosnak tartom kitérni a főbb eszmékre, melyek gondolkodására, társadalmi elképzeléseire leginkább hatással voltak. Tettei, politikai lépései ezek ismerete nélkül sokszor félreérthetőek.

Kereszténység és modernizáció: e két szóba lehetne leginkább összefoglalni Teleki politikai hitvallását. A gróf hívő katolikus volt, a magyar társadalomról mindig, mint „keresztény társadalomról” beszélt. A vallásra és az egyházra, mint társadalomszervező erőre tekintett, mely hatásos a bolsevizmus és a „destruktív eszmék” ellen – jellemző módon még a harmincas évek végén is jóval nagyobb veszélyként tekintett a Horthy-korszak magyar politikai elitje a szovjet hatalomra, mint a nácizmusra.

A modernizáció alatt a társadalom megújítását értette. A társadalmat nevelhetőnek, valamennyire irányíthatónak, formálhatónak tartotta – a cserkészetre is ilyen szemmel tekintett, melynek vezetője is volt. Programja megvalósításában főképp a középosztállyal számolt. Tanítók, tanárok, a trianoni béke után a csonka országterületre menekült lecsúszófélben levő tisztviselők – ők képezték Teleki kezdeményezéseinek „célközönségét”. A népi tehetségek, a parasztfiatalok nevelése nem tartozott főbb célkitűzése közé, bár elismeréssel, tisztelettel beszélt róluk is. A tömegekkel szemben viszont mindvégig roppant kritikus maradt, az individuum függetlenedése szerinte a nemzet, a nagy organikus egység létét veszélyeztette.

Hasonló gondolatokat vallott a szociális kérdések terén is. Földreformot nem önmagáért akart, hanem a nemzet egészségesebb berendezkedéséhez elengedhetetlen feltételnek tartotta. Sok kortársához képest ő sokkal világosabban látta a magyar társadalmon belüli feszítő erőket, melyek egyik fő forrása volt a rengeteg nélkülöző ember. A kifejezetten „szegények” száma körülbelül a lakosság egyharmadát jelentette.

Ha a politikai eszmeáramlatok közé kéne besorolni, akkor állíthatjuk, hogy a gróf egyértelműen konzervatív volt, sőt antiliberális – ez több parlamenti beszédéből egyértelműen kitűnt. Sokszor nem győzte kárhoztatni a dualizmus időszakát, melyben szerinte „*kissé nagyon is liberálisak voltunk*”. Sokat ismételt szövege volt, miszerint „*nincs két egyforma eset*”, „*minden problémát külön kell megvizsgálni*”. A Teleki által vallott „konzervatív reformizmus” is inkább a részletek kijavítására irányul, nem a gyökeres változtatásokra.

Nemzet és hagyomány: mi számára a legtöbbet jelentett. Már a kezdetektől küzdött a megalázó béke ellen, részt vett több országos szervezetben. Irányította a revíziós propagandát, aminek azon módszereivel nem értett egyet, melyek a „tömegemberre” hatottak (pl. képeslapok). Fontosnak tartotta a hagyományok szerepét, különösen az „*emberiség nagy korszakaiban*”. Többször hivatkozott Erdélyre példaként, mint a „*magja köré visszahúzódó magyarságra*”. Szemében a nacionalizmus is (mely az ő szóhasználatában a nemzeti érzést jelentette) a hagyományokból fakadt, mely egyidős a nemzettel, s mit az ember lényegéhez tartozó tulajdonságként értékelt, melyen

„elméletekkel változtatni nem nagyon lehet”.

A revízió és a nemzetiségpolitika komplexen jelenik meg nála. A harmincas években találta meg azt az átfogó formát, mely alkalmas volt arra, hogy a dualizmus idején megbukott liberális államot leváltssa. Ez volt a Szent István-i állameszme. Két markáns gondolatot rendelt egymás mellé: a magyar nemzet, különösen az elit hivatását arra, hogy irányítsa a Kárpát-medencét. A terület soknemzetiségűvé válását a török hódoltságából vezette, és egyúttal egy új „szerződést” kínált fel a nemzetiségeknek: türelmes nemzetiségpolitikáért, hagyományaik ápolásáért a hagyományos magyar szupremácia elismerését. Bizonyos szintű autonómiát elképzelhetőnek tartott, azonban az ország föderatív átalakítását már nem tartotta volna helyesnek. Ezen elképzelései Kárpátalja visszacsatolásakor jelentek meg a gyakorlatban.

A nemzetiségeket alapvetően három csoportba sorolta: hagyományos, önkéntes valamint kényszerű körülmények közt kialakult nemzetiségekre. Hagományos például a „tót”, a flamand és a breton. Önkéntes a magyarországi szerbek, románok és németek jelentős hányada. Kényszerű kisebbségek az első világháború után kialakult államokban rekedt kisebbségek, kiknek száma számításai szerint 15-16 millió szemben a körülbelül 10 millió hagyományos és 2 millió önkéntes kisebbséggel.

A nemzetiségekkel szembeni toleráns politikájának „ellenpontjaként” értékelhetjük, hogy elfogadta az

állampolgári megkülönböztetést, mint eszközt, melyet főképp a zsidósággal szemben alkalmaztak és alkalmazott ő maga is (numerus clausus, zsidótörvények). Vonzódott a korporativizmushoz, második miniszterelnöksége alatt fel is vetette egy ilyen jellegű alkotmányreform ötletét, azonban megvalósítására (főképp a háború miatt) nem kerülhetett sor. Érdeklődéssel fordult a jobboldali, sőt a totális diktatúrák felé is.

E tekintetben leginkább a portugál modell állhatott legközelebb hozzá. Erre alapot adhatott a Magyarországhoz hasonló országterület és politikai helyzet is. Magától a totális berendezkedéstől azonban idegenkedett, részben a tömegekkel szembeni ellenérzése, részben a tudomány szabadságába vetett hite miatt, valamint az állam mindenhatóságát is számtalanszor bírálta. Ő saját megfogalmazása szerint a liberalizmus örökségeként számon tartott parlamentarizmust szerette volna „a kor kívánalmainak megfelelően” átformálni.

Életében újabb hatalmas fordulópontra az Imrédy Béla kormányában betöltött kultuszminisztersége volt, amikor is a sors hatalmas elégtételt kínált számára: részt vehetett annak a békeszerződésnek a korrekciójában, mely ellen a kezdetektől küzdött. Ezzel kezdődött meg életének második, a „nagypolitika szolgálatában töltött” korszaka, mely egészen tragikus haláláig tartott.

Erről, valamint második miniszterelnökségéről a következő számban olvashattok, én a saját magam nevében szeretnék minden kedves olvasónak sikeres vizsgákat és kellemes ünnepeket kívánni!

A bíróságok működése a szocialista diktatúra idején

Írta: Csoór Dorothea

A TDK november 29-ei ülésére a téma kiváló ismerőjét, Dr. Tőkés Gézát, fővárosi bíróság gazdasági kollégiumának tanácselnökét hívtuk meg. Előadásán végighallgathattuk, hogyan vált a bíróság a pártállami politika kiszolgálójává, s azt, hogyan teremtette meg a rendszer a törvényesség látszatát, majd az enyhülés éveiben hogyan szivárogtatták vissza a korábbi függetlenségi garanciákat. Erről a rendkívül tanulságos előadásról szól a következő összefoglaló.

A magyar bírósági rendszer évszázados fejlődése során egy praktikus, törvényességi garanciákkal rendelkező, független bíróságokból álló szervezet alakult ki. 1945-ig négyfokú volt az eljárási rendszer, amely biztosította az alsóbb bíróságok ellenőrzését is. Ezentúl működött a közigazgatási bíróság, amely a közigazgatásban elkövetett törvénytelenégeket bírálta el.

1945. után úgynevezett különbíróságokat hoztak létre, amelyek a háború utáni állapotok mielőbbi rendezését szolgálták. 1949-től háromfokú a bírósági szervezet:

- Járásbíróság
- Megyei bíróság
- Legfelsőbb Bíróság

Megszüntették a Közigazgatási Bíróságot, amely azt eredményezte, hogy a törvénytörő közigazgatási aktust nem lehetett bírói úton megtámadni.

A z ügyészség is a szovjet típusú átalakítás áldozatává vált. A kezdetben szigorúan centralizált, hierarchikus szervezet, amelyet felettes hatósága - az igazságügy-miniszter- bármikor utasíthatott, átalakult, független hatalmi ág lett. Az ügyészség a mai napig független szervezetként működik.

A közjegyzők önállóságát is megszüntették 1949-ben. A létrehozott közjegyzői irodáknak egyetlen feladata: a hagyatéki eljárások lefolytatása maradt.

Hasonló volt a helyzet a független ügyvédek esetében, akiket szovjet mintára ügyvédi munkaközösségbe kényszerítettek. A gyakorló ügyvédek számát is korlátozták, így pl. Budapesten 600 ügyvéd működhetett.

A B-listázások eredményeként a bírói kar állománya jelentősen megcsappant. A helyek üresen nem maradhattak, így „gyorstalpaló tanfolyamon”, érettségi nélkül, megfelelő ideológiai beállítottsággal, két év alatt el lehetett végezni a jogi egyetemet.

A laikusok bevonása a bíraskodásba szintén az 1949-es reform része volt. A népi ülnökök döntését a bírónak legjobb belátása ellenére is el kellett fogadnia. Az 1980-as évektől egyre kevesebb lett az ülnökök részvételével folytatott per.

A z 1949-ben történt változtatások lehetővé tették az 1950-es években a nyílt diktatúrát a bíróságokon és a koncepció pereket.

A z 1960. évi 11. törvényerejű rendelet hozott némi enyhülést, amely kimondta, hogy az 1945 előtti szabályok többsége nem alkalmazható, azonban néhány esetben kivételt tett, ilyen volt 1875:37. törvénycikk, a kereskedelmi törvény.

A fellebbviteli rendszer egyfokúvá vált, eltörölték a súlyosbítási tilalmat. A törvényességi óvás volt az egyetlen sikeresen keresztülvihető módja az igazságtalan ítéletek megváltoztatásának,

ilyen eljárás azonban csak a Legfelsőbb Bíróság elnöke és a legfőbb ügyész döntésére indult, akik azonban rendszerint elutasították az erre irányuló kérelmet. Döntésük okát nem voltak kötelesek indokolni.

1 972-ben igazságügyi reformot hajtottak végre. Ennek során történt meg a telekkönyvek kiszervezése: ezek kezelése a továbbiakban a földhivatalok feladata lett.

A bíróságok működését tehát az állam, az állampárt által szűkre szabott mozgástér jellemezte, a bíróságok függetlensége pedig egy távoli történelmi emlék volt, amelyet a rendszerváltozás során módosított Alkotmány immár alapelvként mond ki.

Lapzárta után – a börtönből

Írta: Gépész Bettina

Hosszas villamosozástól és esőzuhanytól csapzott, kis, 5 fős - az se mind joghallgató - társaságunk megérkezett a Kozma utcai börtönhöz, amely furcsamód kívülről inkább tűnt szanatóriumnak, esetleg régi úri háznak, mintsem fegyelmi intézetnek, noha ahogy azt később megtudtuk, eredetileg is annak építették. No, de az ilyen jellegű információk begyűjtése előtt még jócskán várnunk kellett: először elszedték a telefonjainkat, leellenőrizték személyazonosságunkat, átvizsgálták táskáinkat, végül megvárakoztattak. De legalább beszélgethettünk egyet.

Amikor előbukkant vezetőnőnk nyomában olyan érdekes adatokkal szolgált a börtön rendszeréről, mint az eddig említettek. Többek közt megtudhattuk, hogy a fogház-börtön-fegyház minden fokozatában tisztelgő intézet két tömbből áll, egy 120 évesből, illetve egy panelház-jellegű újabból, amelyeket egy közút választ el egymástól, így alagúttal lehet átjárni. A régebbi épületben csillagrendszerben helyezkednek el a zárkák, ami azt jelenti, hogy egy központba futnak össze az ettől egységesen belátható folyosók. A két ilyen tükrökép csillagból a lerobbantabban helyeződnek el az állandó rabok, a másik rész pedig a cserélődő, átutazó foglyok ideiglenes szálláshelyéül szolgál. Az összkivhasználtság 150%-os, ami átlagosnak számít. Egyébként az is kiderült, egy egész börtönváros létesült a bástyával, magas kerítéssel, drótokkal övezett területen, ahol irányító központ, munkalehetőséget biztosító kft, kényszergyógykezelő elmeorvosintézet, iskola és sétálóudvar is helyet kap. Ez utóbbival kapcsolatban egy félmondat ragadta meg a leginkább

képzeletemet: a legfőképp őrzött fegyencek napi egy órát sorokban körözhetnek az udvaron. Lehet, különösnek tűnik, de ezt szívesen megnéztem volna...

Arengeteg adattól azonban sokkal nagyobb élménynek bizonyultak a ténylegesen bemutatásra kerülő helyszínek. Amilyen szép és modern volt a bejárat környéke, olyan siralmas a cellasor: hűvös, áporodott levegő, gyér világítás, ütött-kopott fémajtók, roskadozni látszó csövek. A fegyelmi részleg helyiségeiben mindössze matrac nélküli vaságy állt, illetve wc kapott helyett, ám néhol az sem volt angol. Az átlagzárkák sem tűntek fel szikrázó oázisnak, bár tévé, valamint néhány cserepes virág, kiragasztott kép enyhítette a körülményeket, a 4 ágyat kisebb helyre zsúfolták össze egy egyszemélyes lakótelepi szobánál. Nem is beszélve a minőségről. Szerintem ebben a szárnyban egyedül a konditeremet lehetne ép ésszel elfogadhatónak nyilvánítani, habár nem ismerem az egyéb börtönökben uralkodó körülményeket, se nem szeretém a leggonoszabb ördögöket luxusszállodában látni. Az viszont számomra megdöbbentő hírként szolgált, hogy mindezen sivár helyzet ellenére nem jellemzőek a csoportos lázadások.

Némi megkönnyebbülést nyújtott, amikor az alagúton át eljutottunk a B épületcsoporthoz. Ám - nekem semmi sem megfelelő - itt meg talán túl emberinek találtam az ellátást, főleg az előzőekhez viszonyítva. Inkább egyszerű turistaszállóhoz hasonlítottak a cellák, az iskolarészleg bármilyen tanintézménynek beillett volna, akárcsak a könyvtár, sőt még hangulatosnak is lehet nevezni a

díszítéseket, ugyanis a rabok különféle szakkörökön festményeket, faragványokat, bőrdíszműves dolgokat, színes rózsablakokat készítettek. Ami viszont nem nyerte el tetszésemet az a foglyokkal való bánásmód volt, merthogy érkezésünkkor elég szikáran kiterelték őket szobájukból és úgy gondolom, itt nem a gyilkos vadállatok kaptak helyet, tehát megérdemelték volna az udvariasabb bánásmódot.

Következő érdekes állomásunk a látogatókat fogadó helyiség volt, amit körülbelül úgy kell elképzelni, mint a filmekben. Asztalsor egyik oldalán foglyok, másik oldalán szabadok. A látogatási idő azonban kicsit

meghökkenített: legenyhébb esetben 2 óra... havonta. Ellenben telefonálni, levelet írni, csomagot fogadni ellenőrzés mellett csaknem korlátlanul lehet.

Összefoglaló befejezőként álljon annyi, egy börtön mai viszonylatban is hátborzongatóan izgalmas hely, ahonnét végül jólesett kilépni, bár nem is történt semmi rendkívüli, például egy pszihopata sem támadt ránk. Ja, és a rabruha a közhiedelemmel ellentétben nem is csíkos!

Kultúra rovat:
„Rohanjunk a rohanó időkkel”
A reklámplakát kezdetei (1885-1920)
Írta: Nemes Iringó

A Nemzeti Múzeum egy kis terme, wurlitzer dallama szűrődik ki. Ha belép az ember, megragadja a századforduló hangulata, régi hirdetőoszlopok, lámpák és zene.

A z első hirdetőoszlopokat már 1878-ban felállították a városban, de ezekre még csak termékleírásokat ragasztottak. Az első számon tartott reklámplakátot Benczúr Gyula készítette 1885-ben, amely az Országos Általános Kiállítást hirdette. Mint az első készítő neve is jelzi, kezdetben festők és képzőművészek plakátjai borították az egyre csak szaporodó hirdetőoszlopokat, melyek száma tíz év alatt kétszázra duzzadt. Majd a Millenniumi ünnepek adták a következő nagy eseményt, melynek látványosságaira és érdekességeire fel kellett hívni a figyelmet. Később, pedig megjelentek a hivatásos plakáttervezők, mint például Faragó Géza, aki 1909-ben a Törley cégnek tervezett plakátjával évtizedekig uralta a hirdetőoszlopokat. De térjünk is át a kiállítás bemutatására.

A háború előtti plakátok elképesztő melegséget árasztanak magukból. A Pesti Hírlap 1890-es reklámján a háttérben a Lánchíd és a Duna budai partja tárul a szemünk elé, fontosak a részletek. A bécsi Práter Virág Corsóját hirdető képen a következő, mai szemmel megkapó feliratot olvashatjuk: „*Estve tündéres villamos világítás a fő járdában.*” De szeretnék ott lenni.

A Millenniumi ünnepek alkalmával sok szép plakát született, amelyek kiállításokat vagy éppen a Műcsarnok megnyitását hirdetik. Az első újkori olimpia megnyitása után megindult a sportélet. 1904-ben, Budapesten Ezredéves Torna- és Sportünnepélyeket tartottak, amelyeken torna-, kerékpár- és vívóversenyt rendeztek.

A plakátok egy másik csoportja termékeket reklámoz. Megtudhatjuk, hogy a legolcsóbb kötött szőnyegetek Smyrnánál lehet beszerezni.

Mai szemmel nézve azt mondhatjuk, hogy bármit el lehet adni, ha hirdetésben egy csinos hölgyet szerepeltetünk, szép idomokkal. A Mánás cipőkrém plakátját nézve, ez sem a mi korunk találmánya. A képről egy gyönyörű, az akkori szokásokhoz mérten, hiányos öltözetű hölgy győz meg minket arról, hogy ez a cipőkrém a legjobb, ezt tessék kérem vásárolni. A következő érdekesség a Columbus poloskafogó készülék 1910-ből. El sem tudom képzelni, hogyan működhetett a szerkezet, de aki kíváncsi érdeklődjön a következő telefonszámon: József 19-99.

A z alkohol mérge, öl, butít és nyomorba dönt. No ez ma sincs másképp. „*Rohanjunk a rohanó időkkel, szépségápoláshoz Didó kell.*” Ráncfelvarrás? Minek?

Egy másik nagyobb csoportot képviselnek a folyóiratokat hirdető plakátok, mint a Nyugat, Az Est vagy a Képes Újság. A Pesti Hírlap pedig a „világháború leghűbb krónikása”. A háború alatt a legtöbb plakát hadikölcsön jegyzésére hívja fel a nagyközönséget. A háború után a szórakozáson van a fő hangsúly. Mulatók, kabarék (Kolibri), színház és mozi várja a látogatókat.

A korabeli reklámplakátok, a történelemkönyvek, újságcikkek és más művészeti alkotások mellett ezek olyan monumentumok, melyek az akkori emberek mindennapjaiba kalauzolnak bennünket.
(A kiállítás február 16-áig tekinthető meg a Nemzeti Múzeumban.)

Csodacsibe, hős kicsibe

- Miről és kinek szólnak a mai rajzfilmek? -

Írta: Beke-Martos Judit

Egy ködös és hideg vasárnap délelőtt néhány barátommal elmentünk a Csodacsibe bemutató vetítésére. Rengeteg öt-hat éves gyerek vett minket körül, amikor beültünk a moziba és már-már furcsán is éreztük magunkat így huszon-néhány évesen egy rajzfilmet nézve. Azonban a vetítés végére egyértelműen meggyőződhattünk arról, hogy az animációs alkotások még ma is élményt nyújthatnak felnőtteknek. Sőt, némelyik kifejezetten arra törekszik, hogy a kicsiket ugyanabba a fantázia világba kalauzolja mint, ahova egyes felnőtt filmek visznek.

ACsodacsibe című film állatorvosi ló. Tökéletes rajzfilm főleg a XXI. század elején. Történetét tekintve két részre osztható: az első részben Kotlik Csöpire ráesik az ég egy darabja, azonban ezt senki nem hiszi el neki, még saját apja sem. Szegény kis Csöpi éjjel-nappal azon fáradozik, hogy apukája – aki egyedül neveli – büszke legyen rá. Így édesapja nyomdokaiba lépve baseball sztárrá válik. A második részben megjelennek a földön-kívüliek, akik először – úgy tűnik legalább is – el kívánják pusztítani a Földet. Csöpi és barátai felverik az egész várost, de mire mindenki kikel az ágyából, az ufó már elröpült. Igen ám, de sajnos a földön-kívüli kisfiú itt maradt, így minden eszközt bevetve jön vissza érte az ufó. Amikor azonban Csöpi és apukája visszaadják az elvesztett gyereket, az ellenségek barátságos „földön-kívüli családdá” válnak és minden jó, ha a vége jó.

Miért gondolom, hogy tökéletes rajzfilm a Csodacsibe? Először is hűen ábrázolja az élet mindennapos viszontagságait. Az iskolában vannak népszerű és kevésbé népszerű diákok: aki az utóbbiba sorolódik az szenved nap, mint nap. Főhősünk, Csöpi félárva,

hiszen apukája egyedül neveli és tényleg minden nap harcot vív már csak azért is, hogy eljusson az iskolába.

Afilm igen akciódús, a földön-kívüliek támadása látványos, ijesztő. Az animációk ötletesek, a figurák szimpatikusak, jó karakterek. A grafika jó és – az amerikai filmiparhoz hűen – alkalmazza a film a technika eszközeit.

Megjelennek a klasszikus értékek: a család – még a földön-kívülieknél is (!) –, a szeretet és az apa-fiú viszony. Ezen utóbbinál meg kell azonban jegyezni, hogy a filmkészítők kevésbé a csöppségeknek szánták ezt a szálát a történetnek, mint inkább az ő kezüket szorongató szülőknél: a gyerekeknek hinni kell, támogatni kell őket nem pedig elnyomni és a szürkeségbe süllyeszteni. Az általános társadalomkritika sem hiányozhat a filmből, így a polgármester pulyka képében jelenik meg és még az utolsó pillanatban is a saját szabadulására és javainak megmentésére gondol, nem pedig a város és lakói sorsára.

És végül, de nem utolsó sorban a film hűen mutatja be a média örökkön jelenlévő erejét, hiszen Csöpi ballépéséről és hőstettéről egyaránt filmet forgatnak, trikót és bögrét készítenek, és mindezeket óriásplakátok hirdetik.

ACsodacsibe jó ötlet, szép rajzfilm. Semmi újat ne várjanak, ha elmennek megnézni! Kellemes élmény, relatív kevés agresszióval és szimpatikus szereplőkkel. Mindenképpen elmondható azonban, hogy nem csak gyerekeknek élvezhető.

Művészfilm – zseniálisan – másképp – ugyanúgy
– Hervadó virágok –

Írta: Beke-Martos Judit

Jan Jarmusch legutóbbi filmje a Hervadó virágok (Broken flowers). A film lassú, művészi, gondolkodtató. Kiöregedett Don Juan keresi élete értelmét. Amikor élettársa elhagyja kap egy levelet, hogy van egy 19 éves fia, aki őt keresi. A levelet azonban nem írták alá. Don (Bill Murray) ki akarja dobni, de a szomszédja nem hagyja. A detektívfilmek iránt rajongó etióp származású szomszéd Don szöges ellentéte: nős, öt gyereke van, három állása és állandóan zenével teli, mozgalmas az élete. Don maga sem érti miért szeret a szomszédoknál lenni, ott eszik, ott issza a kávéját és még egy nagy utazásra is hagyja magát rábeszélteni. A szomszéd ugyanis összeállít neki mindent és elküldi egy „múlt-felfedező útra”, amelynek során ellátogat ahhoz a négy nőhöz, akikkel húsz évvel korábban viszonya volt. A nők nagyon különbözőek. Az első, Laura: egy fiatalon meghalt autóversenyző özvegye, akinek 14 éves lánya esetében – ami a promiszkuitást illeti – nem esett messze az alma a fájától. A második a szolid nagypolgári életet élő gyermektelen Dóra, aki férjével él óriási házukban, amit az ingatlan-iparban megkeresett pénzen vettek. A harmadik hölgy, Carmen: elvált és csalódott a férfiakban, gyereke ott hagyta, most egy állatok lelkét ápoló, velük beszélgető praxist üzemeltet és viszonya van az asszisztensnőjével. A negyedik pedig Penny, a Harley Davidsonos motorosok nője.

Az út sikert nem hoz, azaz nem tudjuk meg, hogy ki a levél feladója. Az is felmerül, hogy Sharon – a film elején elköltöző élettárs – volt. Azonban az út során Don eljátszik a gondolattal, hogy lehetne egy felnőtt fia. Otthon találkozik is egy fiatalemberrel, akit meghív egy szendvicstre és azt hiszi, hogy megtalálta a fiát. Ismét téved. A befejezés azonban nyitva

marad, Jarmusch a nézőre bízva, hogy miként értelmezi a két óra alatt látottakat.

A filmet kizárólag filmtechnikai érdekességekre vágyóknak és Bill Murray szerelmeseknek ajánlom. Utóbbi érthető, azonban az előbbihez fűznék néhány szót. A film képi világa rendkívül kifejező, a rendező és az operatőr hihetetlen precizitással dolgoztak. Mindennek meg van a helye és minden, ami helyet kapott valahol, annak oka van. Don lakása modern, fém - üveg - króm kombinációkkal teli. Ő maga melegítőben van a film elején és az egyetlen élet-szimbólum a pár szál rózsaszín virág, ami a kandallón áll és úgy hervad, ahogy Don élete egyre kilátástalanabb lesz. A kisváros ismét tipikus a szürke, esős, nyugodt utcákkal. A szomszéd rendetlen ámde étellel teli házának és Don luxusketrecének kontrasztja egészen művészi. Az unalom, a semmittevés, a hasznavehetetlenség érzése olyan közről érezhető. Az út során látható, különböző amerikai helyszíneket bemutató képsorok valóság-hűek, gyönyörűek, kifejezők, a film szépen van fényképezve.

Mindezek ellenére hihetetlenül lassú alkotás, már-már unalmasnak is mondható és mindenképpen lehangoló mind mondanivalóját mind végkicsengését tekintve. Egy mondatban valahogy úgy foglalhatnám össze, hogy vajon mit tegyen az a férfi, akit már sem a nők, sem a munka, sem a pénz nem érdekel, mása viszont nincsen?...

El kell mesélni mindent mindenkinek

-novella-

Írta: Nemes Iringó

Tátott szájjal bámultam az út melletti fákat. Ez az ősz. Vörös és arany és barna. Szeretném magamhoz ölelni a fákat, hogy én is olyan színben pompázzak. De amint közelebb értünk a városhoz, leszállt a köd, minden szürke lett.

Nagyapám csöndes ember volt. Nem csoda, hisz évről évre rácsodálkozom nagyanyám hány mondatot tud egymás után fűzni levegővétel nélkül. Szóval nem volt beszédes, de annál többet lehetett tanulni tőle. Nyolcvan évesen még biciklire pattant, hogy a lóversenypályán rendbe tegye a lovakat, ez volt az utolsó munkahelye.

Mikor kicsi voltam a nyakába vett és ujjaimmal korcsolyázhattam a kopasz fején. Biciklivel vitt óvodába, én hátul egyensúlyoztam a derekát átölelve, és a lábaimat próbáltam a magasban tartani, nehogy a küllők közé kerüljön. Sosem ment közel azokhoz a kerítésekhez, ahol nagy kutyák voltak, mert mindig megijedtem az ugatásuktól.

Sétáltunk az erdőben, a levelek vörös szőnyeget szöttek a fekete földön. Egy sárga fa koronájába beleborzolt a szél, a zizegő levelek felreppentek, mint az aranyeső. A napsugár cirógatta a mohákat, mellettük oly kis leveleket találtam, mint az ujjbegyem.

Volt, amikor szalmavirágot árult a piacon. És volt, egyszer, hogy sírva jött haza. Mamus mondta, hogy forradalom van, Tata a gáztól sír, épp a Főtéren át jött haza.

Mintakertje volt. Néhány fogást én is ellestem, de nem eleget. Hogyan kell a paradicsomot kacsolni, és ha zöld lesz a kezéd a csomiktól, mivel mosd le. A fia többet tanult tőle, egy pompás üvegházat is épített, de gyümölcsseit már nem kóstolhatja. A befőzés is mindig az ő feladata volt. Az a meggylekvár! Minden évben rá gondolok, amikor elteszem. És a meggybor, málnaszörp, likőr, zakuszká, micsoda földi csemegék. Édesszájú volt, még a bablevest is két kanál cukorral ette.

A blokkban, ahol régen laktak, volt egy házaspár, Ördögék. Kicsi voltam, és mikor meghallottam, hogy jön az Ördög, mindig az ajtó mögé bújtam, mert félttem, hogy elvisz magával – a harmadik emeletre. Máskor a Cini Cini muzsikából énekeltek, amikor nem volt otthon a Cica. Egyszer séta közben csokoládét vett nekem vacsora előtt, és a lelkemre kötötte, nehogy eláruljam nagyanyámnak. Én persze, mikor hazaértünk, vigyan meséltem Mamusnak a titkos csokoládéről, remélve, hogy ő is úgy örül neki, mint én.

Muris derékig érő csizmában horgászott, ez hiányzott neki a legjobban. Amikor meglátogattuk őket, Mamus a vacsoránál egy fából faragott boszorka arcot mutatott, és elmesélte, hogy akkor kapta, mikor tizennyolc éves volt. Az egyik bálban szépségversenyt rendeztek, amelyet ő nyert, és a boszorka volt a jutalom. Tata eddig csöndben hallgatta a mesét, de itt felmordult: 'Én erről nem is tudtam!'. Mamus meg csak bizonygatta, hogy az úgy volt ám. Mi meg dőlünk a nevetéstől az asztal alá.

Visszasétáltunk a tisztásra. Alattunk a Duna méretes folyama hömpölygött... Felettünk a Wallhalla tekintélyes temploma magaslott. Még süttött a nap, de a folyó felett megjelentek az első ködfoszlányok.

IMPRESSZUM

Szerkesztette: Beke-Martos Judit

Címlapterv: Balogh Boglárka

Tördelés és korrektúra: Beke-Martos Judit

Munkatársak: Bathó Gábor, Csoór Dorothea, Gépész Bettina,
Képešsy Imre, Mohácsi Barbara, Nemes Iringó